

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет психології
Кафедра соціальної роботи

На правах рукопису

Стаднік Дмитро Миколайович

«Усвідомлене ставлення до батьківства як чинник існування сучасної сім'ї»

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня
бакалавра соціальної роботи

Науковий керівник:
Кандидат соціологічних наук, доцент,
Доцент кафедри соціальної роботи
Люта Леся Петрівна

Допустити до захисту в ЕК
Кафедра соціальної роботи
Завідувач кафедри соціальної роботи
Кандидат соціологічних наук,

(підпис)

КИЇВ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ УСВІДОМЛЕНОГО СТАВЛЕННЯ ДО БАТЬКІВСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ	5
1.1 Основні форми усвідомленого батьківства	5
1.2 Реалізація форм усвідомленого батьківства в умовах війни	9
Висновки до розділу 1	14
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІНИ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО ФОРМ УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ	16
2.1 Методи дослідження ставлення населення до форм усвідомленого батьківства	16
2.2 Результати опитування населення на тему «Усвідомлене ставлення до батьківства»	19
Висновки до розділу 2	28
РОЗДІЛ III. СКЛАДАННЯ СОЦІЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ПРОГРЕСИВНОГО РОЗВИТКУ ВСІХ ФОРМ УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА	30
3.1 Вплив фактору війни на психологічний аспект ставлення до форм усвідомленого батьківства	30
3.2 Опис соціальної програми прогресивного розвитку всіх форм усвідомленого батьківства	34
Висновки до розділу 3	36
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	40
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Життя кожного українця зупинилося вранці 24 лютого 2022 року. Цей день став межею, після якої ні одна людина не залишилася минулою версією себе. Жорстока війна, що розгорнулася на території суверенної держави, принесла зміни в усі сфери громадського та державного життя: медицина, економіка, освіта, наука, спорт, соціальна політика тощо. Важко уявити як вплинули сучасні події в Україні на ментальне благополуччя громадян. Проте, фізіологія та психіка людини є унікальною, тому варіантність змін свідомості численна. З точки зору соціальної політики, найбільше занепокоєння викликає існування інституту сім'ї. Як буде розвиватися ця гілка соціуму? Сучасні події призведуть до негативних чи позитивних результатів? Які зміни очікує інститут сім'ї? Чи готові українці до цих змін? На більшість питань відповіді знайдуться лише після закінчення кровопролиття. Проте, уже на цьому етапі можна визначити плюси та мінуси цих зрушень, які очевидно вже відбуваються.

Мета – це формування порівняльного аналізу форм усвідомленого батьківства в умовах довоєнного та воєнного часу.

Завдання дослідження:

- Проаналізувати основні форми усвідомленого батьківства;
- Порівняти аспекти реалізації основних форм усвідомленого батьківства в умовах війни;
- Провести опитування щодо ставлення до форм усвідомленого батьківства населення Калинівської ОТГ від 25 до 35 років;
- Синтезувати отримані результати опитування;
- Сформулювати порівняльний аналіз можливостей різних форм усвідомленого батьківства в умовах довоєнного та воєнного стану;

- Визначити психологічні фактори впливу на ставлення до форм усвідомленого батьківства;
- Скласти соціальну програму прогресивного розвитку основних форм усвідомленого батьківства.

Об'єкт дослідження – це трансформація форм сучасної сім'ї.

Предмет дослідження – це усвідомлене ставлення до батьківства.

Гіпотеза дослідження – це створення чіткого уявлення теперішньої ситуації існування інституту сім'ї в Україні на основі порівняльного аналізу свідомості людей щодо варіантів батьківства.

Методи дослідження: у ході проведеного дослідження були використані такі методи наукового дослідження, як емпіричні (методи опису та спостереження для отримання практичних результатів роботи з молодими сім'ями та створення уявлення про їх бачення сучасного інституту сім'ї), теоретичні (методи аналізу, синтезу, узагальнення та пояснення для отримання практичних знань із засобів масової інформації, наукових праць та публікацій тощо) і соціологічний метод (для формування системи знань щодо існуючих варіантів усвідомленого батьківства).

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ УСВІДОМЛЕНОГО СТАВЛЕННЯ ДО БАТЬКІВСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

1.1 Основні форми усвідомленого батьківства

Суспільство – це система, яка складається з своїх одиниць, елементів, зв'язок, гілок та підрозділів. Для повноцінного існування будь-якої системи важлива безперешкодна діяльність кожного елемента. Система витрачає багато енергії та ресурсів для ліквідації проблем і зупинок у своїй роботі. Адаптація вимагає затрати часу, який є найбільшою валютою в сучасному світі.

Однією з проблемних ланок сучасного суспільства став інститут сім'ї. Важко усвідомити існування системи соціуму без постійного ресурсу, який поповнює людські запаси громади. Для людей стає важливішим свій індивідуальний комфорт, який не передбачає взяття відповідальності за життя іншого об'єкта, який не може існувати без зовнішньої сторонньої допомоги. Дитина стала вантажем, який не підйомний для сучасної молоді. На це впливає багато факторів: всесвітня економічна криза, глобальне потепління, безперервний моральний тиск на людину інформацією, локальні війни, голод, зникнення природних ресурсів, постійна загроза з сторони держав-титанів (ядерна війна, асиміляція, геноциди тощо), космічна загроза, безробіття та багато іншого. Усі ці аспекти відлякують людей від основного традиційного завдання – створення сім'ї.

Проте, потрібно усвідомлювати, що рівень ризику для інституту сім'ї не залежить від світової ситуації. Увесь період існування людства існували внутрішні та зовнішні загрози. Змінився рівень усвідомленості цих небезпек. Постійний інформаційний потік та рівень освіченості дозволив людині робити

свідомий вибір щодо способу свого життя. Ніхто не може змусити молоду жінку чи молодого чоловіка до спарювання для подальшого розплодження. Людство відійшло від тваринних установок у системі спільної взаємодії та громадського існування.

Усвідомлене батьківство – це поняття, яке об'єднує в собі опис стиля життя партнерів або подружжя в аспекті батьківства та створення сім'ї. Цей термін зосереджується на самих батьках і їх виборі. Свою популярність цей феномен отримав саме у XXI столітті через різку кризу стосунків «батьки та діти». Усвідомлене батьківство дозволяє уникнути віддзеркалення проблем батьків на їх дітей.

Будь-яка медаль має дві сторони. Таким чином, інформаційний потік став не лише засобом знищення традиційного інституту сім'ї, але й – засобом пошуку потенційних альтернативних варіантів для існування сім'ї в сучасному суспільстві.

Ці варіанти потрібно розглядати у розрізі проблем, які призвели до вимушеного їх виникнення.

По-перше, найбільш простий та незатратний варіант батьківства – це феномен свідомої бездітності. Він не потребує врахування економічних, біологічних та світових чинників під час виховання дитини. Таким чином, інститут сім'ї передбачає створення сім'ї – подружньої пари – без подальшого виховання власної або усиновленої дитини. Такий вибір найчастіше лежить на плечах жіночої частини соціуму. Вагітність за біологічними критеріями вимагає безпосередньої участі жінки і стає для більшості стресом як на фізіологічному, так і на психічному рівні. Зміна зовнішнього вигляду (розтяжки на м'язових тканинах та епідермісі, збільшення жирових тканин та інше), погіршення стану здоров'я (хвороби тазового дна, авітаміноз, сколіоз, хребтові грижі тощо), емоційні розлади (післяпологова депресія) і зупинка соціального життя (перебування у декретній відпустці, відновлення організму після пологів) – усе

це відбиває бажання у сучасної жінки народжувати та виховувати дитини. Через активний феміністичний рух у ХХ столітті жіноча частина суспільства усвідомила, що має право на усі ті можливості життя, які мають чоловіки. Дитина стає перепоною на цьому шляху. Феномен чайлдфрі вирішує цю проблему. До цього варіанту батьківства схильні бізнеследі, медійні жінки, жінки, що працюють у сфері краси. Для українського суспільства свідоме батьківство є чимось аморальним. За дослідженням українського медіапростору «Шпальта», понад 47 % українців не підтримують феномен чайлдфрі. Традиції сім'ї ще досить укорінені в свідомості українців. Україна була завжди скарбницею традиційного життя осілого способу життя. Такий наш ментальний код. Проте, європейські погляди пробиваються до України через фільми, засоби масової інформації, літературу, мистецтво тощо. Яскравим прикладом слугує сімейне життя української поетеси Чуприни Євгенії, яка живе зі своїм чоловіком у законному шлюбі. Вони обоє свідомо підтримують ідею бездітності. Поетеса очолює рух на підтримку феномену чайлдфрі в Україні.

Із цієї форми усвідомленого батьківства впливає ще один аспект, який не є прямою формою батьківства, але показує всю усвідомленість і зваженість цього рішення. Аборт або передчасне переривання вагітності завжди викликало море суперечок серед населення та виконавчої влади. Проте, чи не є таке рішення жінки – а воно повинно бути саме жіночим рішенням- найбільш свідомим підходом до батьківства? Переривання вагітності може здійснюватися через психологічну, фінансову, фізіологічну неготовність жінки чи подружжя до народження дитини. Не всі країни світу підтримують таку форму батьківства на законодавчому рівні. Українська державна влада не є противником абортів, тому українська жінка має вільний вибір у цьому питанні.

По-друге, популярним і протитечійним варіантом свідомого батьківства в Україні є створення багатодітної сім'ї. Не зважаючи на світову ситуацію, така

соціальна одиниця активно розвивається на території колишнього державного утворення СРСР. Потрібно усвідомлювати, що її популярність має вагоме зменшення порівняно з XIX – XX століттям. Багатодітність протиставляється однодітності. Українська система соціальної політики забезпечує державну допомогу для багатодітних сімей. Це стає вирішальним фактором для більшості подружніх пар. Кожна дитина заробляє на себе самостійно своїм існуванням. Проте, статистика соціальної роботи показує, що така соціальна одиниця не є успішною. Більшість багатодітних сімей живуть у скруті, діти стають жертвами насильства та обмеження їх прав. З огляду на релігійний аспект також існують багатодітні сім'ї, які віддають свою данину вірі та Божим приписам. Такі багатодітні сім'ї відрізняються високим рівнем освіченості дітей, їх охайності та перспективності їх майбутнього. На жаль, в Україні найчастіше багатодітні сім'ї створюються під впливом зовнішніх факторів, а не внутрішнього бажання.

По-третє, ще однією формою свідомого батьківства стає усиновлення. Такий варіант створення сім'ї передбачає чітке бачення свого бажання взяти на виховання у сім'ю чужу дитину. Ця форма розвивається в Україні та ще не є досконалою. Насамперед усиновлення вимагає чіткої системи нормативно-правової бази та підтримки з сторони держави. Позитивними зрушеннями є сучасні законодавчі проєкти, які передбачають не бюрократичні перегони, а свідому підготовку подружньої пари до усиновлення. З урахуванням усіх недоліків традиційної сім'ї, усиновлення може стати новою ідеальною формою інституту сім'ї. Державний контроль за процесом усиновлення, адаптаційний період знайомства дитини з батьками, час для отримання педагогічної освіти батьками – усе це ліквідує небезпеку для несформованої психіки дитини та дає усі гарантії успішності виховання цієї дитини впродовж неповнолітнього життя. Проте, будь-яка система має свої плюси і мінуси. Україні ще потрібний час, щоб вирішити корупційні проблеми в процесі усиновлення. Також перед соціальними політиками лежить завдання

знаходження варіантів усиновлення для одностатевих пар та чоловіків / жінок, які не перебувають у шлюбі, але мають бажання виховувати дитину. Усі ці проблеми потребують часу та особливої уваги.

Таблиця 1.1.

Форми усвідомленого батьківства

Форма усвідомленого батьківства	Опис форми усвідомленого батьківства
Свідома бездітність	Сучасна соціальна ідеологія, яка базується на свідомій відмові чи принциповому небажанні мати біологічних дітей або усиновлених. Найактивнішими прихильниками цього руху є феміністичні утворення, які борються за право жінки самостійно обирати стиль свого життя.
Переривання вагітності чи аборт	Свідоме рішення жінки зупинити процес вагітності впродовж 22 тижнів. Цей процес відбувається на основі хірургічного або медичного втручання. У сучасному світі лише деякі країни мають сувору законодавчу систему, яка повністю забороняє аборти. Деякі країни прописують винятки, які дозволяють медичне переривання вагітності в разі небезпеки для здоров'я та життя жінки. В Україні аборти дозволені.
Багатодітність	Сім'ї, у яких подружжя знаходяться в законному зареєстрованому шлюбі, мають трьох і більше дітей, які є чи біологічними, чи усиновленими.
Усиновлення чи удочеріння	Процес виховування прийомної дитини-сироти чи дитини, яка була позбавлена батьківського піклування. В Україні такий процес відбувається за рішенням суду й інших відповідних інстанцій.

1.2 Реалізація форм усвідомленого батьківства в умовах війни

Проблема інституту сім'ї вимагає швидких рішень. Це вимагає згрупування усіх сил та ресурсів, адже розвиток та прогрес починається з коліски суспільства. Нею є родина та сімейне виховання.

Проте, важко вирішувати питання існування сім'ї тоді, коли стоїть питання існування людської раси у загальному. Смерть приносить свою зміну в існування сучасного суспільства. На жаль, щодня в Україні помирає численна кількість дорослих чоловіків та жінок, гинуть діти будь-якого віку, діти залишаються сиротами, батьки хоронять дітей. Цей апокаліпсис змінив життєві установки рутинних справ.

Усі дорослі люди переглянули свої позиції щодо різних варіантів свідомого батьківства. Для когось сім'я стала місцем гармонії, яка зараз так потрібна для психічного здоров'я. Хтось боїться за членів своєї сім'ї, тому вбачає вирішення цієї тривоги у відмові від сімейних цінностей. Наприклад, важко уявити подальше життя Юрія Глодана, який в один день втратив свою тещу, дружину та тримісячну доньку. Таким випадків в Україні багато. Війна руйнує цілі сім'ї або їх частини, позбавляючи шансу створити нові одиниці соціуму. Пройде багато років перед тим, як на згарищах постане нове відбудоване здорове суспільство.

Проте, окрім негативних зрушень, помітні й позитивні. Українська нація стала монолітом і кинула усі сили на допомогу тим ланкам населення, які цього потребують. Не стали винятком і діти-сироти. Багато хто з українців проявляють ініціативу до всиновлення дітей, які втратили батьків у результаті активних бойових дій, або дітей, які перебували у сиротинцях на окупованій території та були перевезені в більш безпечне місце. Діти стали тим символом аморальності цієї війни. Будь-яка людина, яка має хоч крихту моральності та гуманності, розуміє, у яку катастрофу дітей війни це обернеться в майбутньому.

Якщо розглядати усі перераховані вище варіанти форм усвідомленого батьківства, то стає зрозуміло, що для молодих людей відмова від батьківства та інституту сім'ї є найбільш актуальною. Молодь не хоче піддавати себе ризику втрати, тому не прив'язує себе до чогось чи когось. Проте, потрібно усвідомлювати те, що феномен свідомої бездітності – це лише вимога часу

Російсько-української війни. Вагітність, пологи, перші місяці життя дитини, створення позитивного клімату в сім'ї та інше – це все стає ризиковим або взагалі неможливим в умовах активних бойових дій. Події обстрілу пологового будинку в м. Маріуполь, народження немовлят у підземних спорудах метро в м. Київ та м. Харків, процес виховання дітей у підвалах м. Чернігова та багатьох інших. Для безпеки породілей та самих дітей питання створення сім'ї має відійти на другий план. Важливо після здобуття перемоги Україною зловити момент, у який потрібно буде скерувати суспільство проти феномену свідомої бездітності. Це буде одним з основних завдань фахівців соціальної роботи.

Також переривання вагітності зазнало непередбачуваних подій. Депутат Головчак Анатолій Миколайович створив електронну петицію про заборону абортів в Україні. Ця петиція підняла хвилю обурення з сторони жіночої та чоловічої статі. Це пояснюється жорстокими подіями на окупованих територіях України. Сексуальне насилля над жінками часто закінчується небажаною вагітністю. Постраждали, які зараз знаходяться на лікуванні в Польській Республіці, не мають права перервати цю вагітність через місцеві закони. Саме через такі події петиція про заборону абортів зараз є не можливою та навіть негуманною.

Багатодітність стала фактором збільшення рівня небезпеки як для дітей, так і для дорослих. В умовах евакуації чи вимушеної втечі велика кількість дітей обмежує засоби пересування, потребує більшої кількості провіанту та вищого рівня відповідальності від дорослих. Позитивною стороною залишаються державні виплати для багатодітних сімей, які не призупинилися під час воєнного стану. У сучасній ситуації усвідомлюється немобільність та неготовність українських багатодітних сімей до існування в умовах активних бойових дій. У засобах масової інформації щоденно повідомляють про передавання батьками дітей на тимчасове опікунство найближчим родичам для створення умов їх безпеки. Важко уявити колосальність рівня стресу та

психічної травми дитини, яку відривають від батьків у ситуації війни та передають на виховання іншим людям.

І останнім пунктом, який варто розглянути з точки порівняння, є усиновлення в умовах війни. Найперше варто зазначити, що цей процес в Україні неможливий під час чітко встановленого на законодавчому рівні воєнного стану. Це відбувається насамперед для безпеки дітей. Таким чином, державна влада обмежує кіднепінг (викрадення дітей, найчастіше для подальшої торгівлі ними) та примусове відбирання дітей у їх біологічних батьків. У сучасних українських реаліях, світ стає свідком порушення Російською Федерацією права дитини на сім'ю. Країна-агресор не соромиться своїх злочинів і повідомляє на рівні світової арени, що на території Росії знаходиться понад 130 тисяч українських дітей різного віку. Їх було примусово вивезено та віддалено від сім'ї у окупованих містах України (Маріуполь, Херсон, Луганськ, Донецьк тощо). На просторах інтернету з'являються відео дітей, яких примусово помістили в російські сім'ї. Такої тактики насадження ідеології притримувалися нацисти в Другій світовій війні. На жаль, законодавча система України не може обмежити ці дії в сучасних реаліях. Винуватці цих злочинів проти українських громадян понесуть кримінальну відповідальність за насильне усиновлення дітей, які є громадянами України, лише після вирішення воєнного конфлікту. Тим часом українці на Західній і Центральній Україні «штурмують» будинки для сиріт для надання хоча б тимчасового опікунства. Усі проявляють бажання забезпечити всі рівні безпечного повноцінного життя для дітей, які були позбавленні батьківської любові.

Українська законодавча система щодо створення сім'ї є досить розвиненою. 15 лютого 2011 року Верховна Рада України прийняла закон «Про ратифікацію Європейської конвенції про усиновлення дітей». Таким чином, це стало першим кроком до осучаснення системи соціальної політики. Проте, ратифікація не ставить обов'язок перед державою дотримуватися усіх

пунктів конвенції, якщо її національна законодавча система протирічить якимось пунктам. Тому в Україні заборонене усиновлення дитини одностатевою парою та однією особою, яка не знаходиться у відповідній формі стосунків – шлюбі.

Також у керівництві процесом батьківства беруть участь інші законодавчі проекти. Наприклад, процес усиновлення керується Наказом Міністерства соціальної політики України «Про порядок та умови прийому громадян України, які проживають за межами України, та іноземців, які бажають усиновити дитину в Україні, для подання ними справ» (№ 445 від 17.11.2011 року), «Про затвердження форм документів з питань усиновлення» (№ 122 від 05.03.2012 року), «Про затвердження Програми підготовки громадян України, які бажають усиновити дитину, з питань виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (№ 346 від 23.06.2021 року) та іншими. Також процес усиновлення корегується Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» (№ 905 від 08.10.2008 року).

Багатодітність контролюється такими наказами Міністерства соціальної політики України, як «Про затвердження форми заяви для оформлення посвідчення батьків багатодітної сім'ї та посвідчення дитини з багатодітної сім'ї» (№ 253 від 18.05.2021 року), та Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, як «Про затвердження Інструкції про порядок видачі посвідчень батьків та дитини з багатодітної сім'ї» (№ 1947 від 29.06.2010 року). У цьому процесі контролю та допомоги беруть також Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання соціальної підтримки багатодітним сім'ям» (№ 250 від 13.03.2019 року) та «Про внесення змін до Порядку виготовлення і видачі посвідчень батьків багатодітної сім'ї та дитини з багатодітної сім'ї» (№ 1003 від 28.10.2020 року).

Феномен свідомої бездітності не забезпечується на законодавчому рівні. Представники цього соціального руху не висувають своїх вимог, а представники соціальної політики не здійснюють нормативно-правовий тиск на них. Саме тому важко відслідкувати статистику прихильності такого явища в українській спільноті, а це небезпечно втратою контролю за його розповсюдженням та популяризацією.

В умовах воєнного стану всі ці нормативно-правові акти продовжують діяти. Проте, у постановах та наказах щодо усиновлення передбачена неможливість усиновлення під час воєнного стану. Для допомоги дітям-сиротам та дітям, яких позбавили батьківського піклування, існують системи тимчасового опікуництва та волонтерства на місцях утримання цих дітей – у будинках для сиріт чи інших установах, які були облаштовані для проживання там дітей.

Щодо законодавчої підтримки багатодітних сімей то процесія залишається тою ж, окрім певних винятків. Через скорочення бюджетних витрат багатодітні сім'ї отримуватимуть допомогу лише на п'ятьох своїх членів. Це забезпечить збереження державних коштів, але не колосально вплине на добробут дітей. Також варто розуміти, що сім'ї з статусом «багатодітна» повинні зареєструватися в місцевій адміністрації, яка відповідає за надання державної допомоги, якщо сім'я була вимушена покинути звичне місце проживання та стала внутрішніми біженцями.

Висновки до РОЗДІЛУ I

Усвідомлене батьківство – це не проста ідеологія ідеальної сім'ї. Це важкий процес, який базується на психологічних, фінансових і фізіологічних факторах. Підхід кожної людини до вибору форми усвідомленого батьківства є особистим і потребує довгого аналізу та синтезу всіх позитивних і негативних сторін. Із сучасною геополітичною ситуацією в Україні важко

проводити це обдумування з відкиданням аспектів активних бойових дій. Проте, саме такі кризові ситуації сприяють переосмисленню життя кожним індивідом.

Отже, порятунок інституту сім'ї України можливий. Фахівці соціальної роботи та політики забезпечують можливі варіанти існування сім'ї та форм батьківства в сучасному суспільстві. На жаль, процес збереження традиційної української сім'ї призупинений через теперішні події Російсько-української війни. Важко уявити, як далі буде розгортатися політична ситуація на території України. Тому питання сім'ї відійшло на другий план. Проте, варто зауважити, що державна влада підтримує форми батьківства навіть в умовах воєнного стану. Про це свідчать виплати багатодітним сім'ям та пошуки альтернативних форм тимчасового опікунства над дітьми-сиротами чи дітьми, які були позбавлені батьківського піклування.

РОЗДІЛ II

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІНИ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО ФОРМ УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1 Методи дослідження ставлення населення до форм усвідомленого батьківства

Під час проведення наукових досліджень використовуються різноманітні методи, які допомагають на шляху до досягнення відповідної поставленої мети дослідження та вирішення визначених завдань. Може бути використано один або декілька методів, які обираються відповідно до характеру, об'єкту, предмету та мети дослідження.

Метод опитування використовується у більшості соціологічних і психологічних дослідженнях. Він є основою для збору інформації про респондентів або про їх ставлення та погляди. Опитування може проводитися безпосередньо з користувачем соціальних послуг – це інтерв'ю чи усне опитування – або опосередковано – сюди відноситься письмове опитування чи анкетування. Вибір форми опитування відбувається залежно від об'єкту та предмету дослідження.

Опитування дає змогу дізнатися дані про об'єкт і предмет дослідження, які важко отримати з статистичної інформації чи з методу спостереження, адже ніхто не відкидає фактор суб'єктивності та підлаштованості результатів. Опитування важливе у тому випадку, коли дослідження проводиться на основі індивіда чи групи індивідів. Саме в такому випадку метод опитування стає найбільш дієвим. Із цього випливає те, що цей метод наукового чи соціологічного дослідження є універсальним. У процесі анкетування фахівець соціальної роботи проводить дослідження під час безпосереднього процесу, вивчаючи поведінкові риси та мотиви, і під час репрезентації результатів самого анкетування.

Наступним позитивним фактором, який транлює переваги методу опитування, є взаємодія соціолога та респондента. Цей зв'язок дуже важливий для встановлення довіреного кола між фахівцем і споживачем. Їх спілкування відбувається невербально, адже соціальний робітник не втручається в процес опитування, він лише спостерігає. Інші методи стикаються з проблемою спотворення результатів у наслідок впливу дослідника. Опитування відображає ті думки та погляди респондента, якими вони є в його свідомості в конкретний момент проходження опитування.

Перед соціальним робітником стоїть нелегке завдання складання опитування. Першим кроком має стати продумування задач і завдань, які це опитування вирішуватиме. Ця так звана соціальна програма має бути відома лише фахівцям, щоб уникнути суб'єктивності під час проходження опитування опонентами. Питання мають бути чіткими та зрозумілими. Варто уникати термінів і наукової лексики. Опитувальник має виконувати відповідні задачі поставлені перед ним дослідником. По-перше, питання мають бути сприйняті так, як це потрібно для ходу дослідження. По-друге, усі варіанти відповідей мають бути адекватними та відповідати дійсності, адже питання, які вимагають відсилання в минуле, можуть бути інтерпретовані недостовірно. По-третє, якщо анкета потребує розгорнутої відповіді, то питання має стояти так доступно, щоб респондент міг чітко сформулювати свої думки у структуровані речення.

Як і будь-яка система опитування має свої етапи, які не можна пропустити під час створення ситуації дослідження. Першим етапом виступає звикання респондента до опитування та створення мотивації надавати відповіді. Цей крок розкривається завдяки вступній частині: привітання дослідника в усній або письмовій формі, висвітлення мети цього анкетування, встановлення часових рамок, підтвердження анонімності та конфіденційності цього опитування, надання інструкцій і подяка за розуміння і витрачений час. Другим етапом виступає самий збір інформації. Текст анкети поділяється на

відповідні тематичні блоки. Отримання даних потребує часу та може зайняти деякий час у дослідника. Цей етап потребує найбільших психологічних зусиль у респондента, адже вміщує в собі найбільш вагомі для дослідження питання. Останній етап спрямований на розслаблення респондента. Бажано застосовувати прийом побажань від опитуваного до дослідника. Це допоможе відчути легкість і проявити істинні почуття респондента. Цей крок є важливим для збереження норми психічного стану індивіда, який бере участь в опитуванні.

Для цього наукового дослідження взято результати проведеного опитування на тему «Усвідомлене ставлення до батьківства». Це опитування є нестандартизованим, воно не створює обмежену ситуацію поведінки респондентів. Такий тип опитування не ставить чітких рамок і суворих правил його проходження. В опитуванні взяли участь понад 30 респондентів. Їх вік коливається від 25 до 35 років. Цих 30 респондентів являються 100 % у ході дослідження. Вони мають різні соціальні та психологічні фактори, які впливають на різноманіття їх відповідей.

Під час проведення письмового опитування питання поділялися на сім блоків. Перший блок орієнтувався на питання з теми «Вік і сімейний статус анкетованого». Другий блок акцентує увагу на ставленні респондентів до наявності дітей у сім'ї. Питання, які розкривають проблему зміни ставлення людей до явищ, які досліджуються під час опитування, розгорнуто описуються у третьому блоці. Питання четвертого блоку освітлюють ставлення населення до процесу усиновлення як до форми батьківства. Цікавим є блок питань, який розкриває можливість зробити передбачення майбутньої ситуації в інституті сім'ї та його розвитку. Шостим блоком фахівці визначають позицію населення щодо багатодітності як однієї з форм усвідомленого батьківства. І в останньому блоці перед респондентами ставиться найбільш проблемне та суперечливе питання сучасного суспільства – позитивне чи негативне ставлення до абортів.

В загальному анкета налічує 28 питань. Вони є різного формату. Деякі передбачають вибір відповідей серед двох або більше можливих. Такі варіанти можуть ставити респондента в чіткі межі між «так» і «ні». Проте, деякі з таких питань використовуються фахівцями для скорочення варіантності та здобування точних результатів з меншою шкалою похибки. Інші вимагають розгорнутої відповіді. Для розгорнутої відповіді респонденту надається відповідно відведе місце.

Таке опитування займає пів години особистого часу респондента. Анкета була у вільному доступі в будівлі установи «Територіальний центр надання соціальних послуг Калинівської міської ради». У розповсюджені бланків анкети брали участь штатні робітники установи. Дослідження проводилося під час проходження виробничої практики у вища згаданій організації.

2.2. Результати опитування населення на тему «Усвідомлене ставлення до батьківства»

Під час проведення емпіричного дослідження за методом нестандартизованого опитування було анкетовано 30 респондентів. Це чоловіки та жінки, які проживають на території Калинівської ОТГ Вінницької області, Хмільницького району:

- м. Калинівка;
- с. Павлівка;
- с. Мізяків;
- с. Черепашинці;
- с. Корделівка;
- с. Писарівка;
- с. Бережани;
- с. Хомутиці;
- с. Глинськ;
- с. Уладівське;
- с. Радівка;
- с. Нападівка;
- с. Люлинці;
- с. Заливанщина;
- с. Голубівка;
- с. Дружелюбівка;
- с. Чернятин;
- с. Нова Гребля;
- с. Сальник;
- с. Лісова Лисіївка;
- с. Котюжинці;
- с. Мирне;

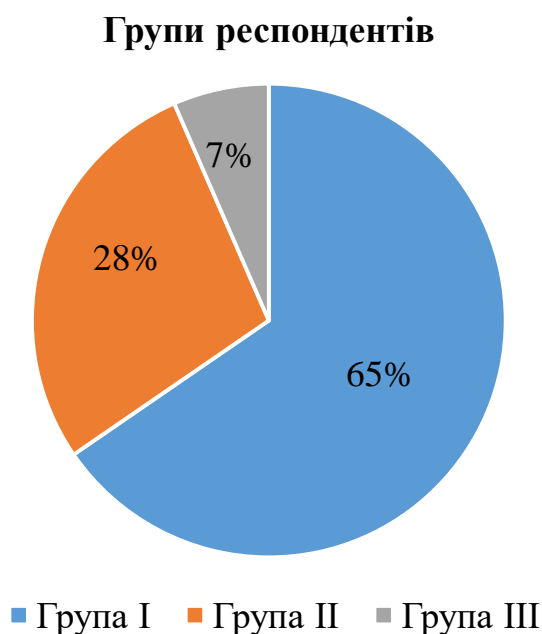
- с. Дружне;
- с. Лемешівка;
- сел. Калинівка Друга;
- с. Прилуцьке;
- с. Рівнинне;
- с. Загребельня;
- с. Панасівка;
- с. Антонопіль;
- с. Вишневе;
- сел. Яблуневе;
- с. Софіївка;
- с. Мончинці;
- с. Великі Кутища;
- с. Весела;
- сел. Первомайське;
- с. Гарасимівка;
- с. Райки;
- с. Малі Кутища;
- с. Адамівка;
- с. Забара;
- с. Польова Лисіївка;
- с. Тарасівка;
- сел. Гулівці;
- с. Павленки;
- с. Мізаківська Слобідка;
- с. Червоний Степ;
- сел. Голендри.

Жителі цих населених пунктів є споживачами соціальних послуг установи «Територіальний центр надання соціальних послуг Калинівської міської ради».

Відповідно до поставлених питань в представленому анкетуванні та отриманих відповідей, опитуваних респондентів можна розділити на три основних групи, які мають відповідні схожі характеристики, за якими відбувався цей поділ. Цей фактор визначався у «Блок I: Вік і сімейний статус анкетованих» у питаннях 1.3. та 1.4.:

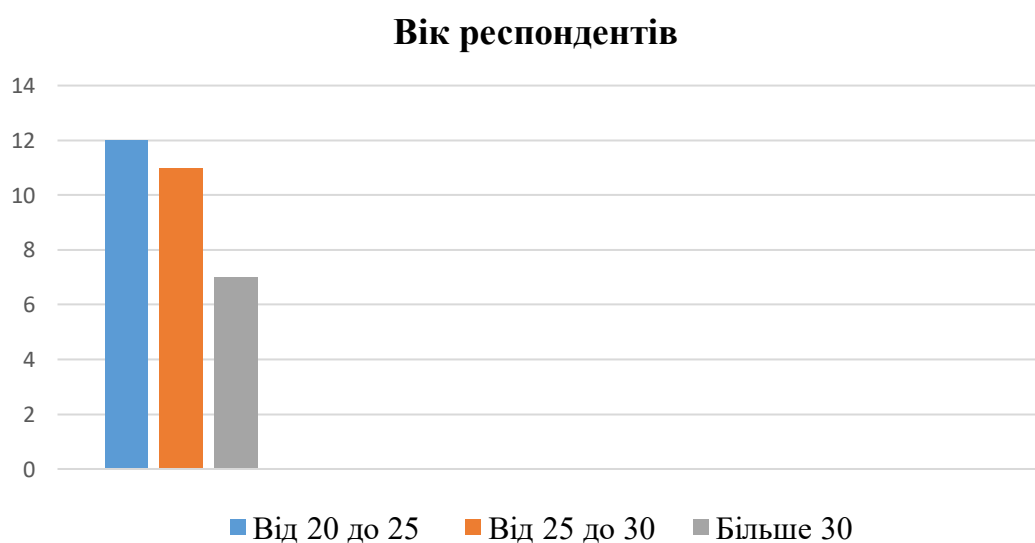
- Група I (14 респондентів з 30 опитаних) – це населення, яке не знаходиться у зареєстрованому шлюбі та немає дітей, які би були на їх утриманні чи виховані;
- Група II (6 респондентів з 30 опитаних) – це подружжя, які знаходяться у законному шлюбі зареєстрованому в місцевих адміністративних установах, але вони не виховують і не утримують біологічних або усиновлених дітей;
- Група III (10 респондентів з 30 опитаних) – це подружжя, які знаходяться у законному шлюбі зареєстрованому в місцевих адміністративних установах, вони виховують або утримують своїх

біологічних й усиновлених дітей-сиріт або дітей, які були позбавленні батьківського піклування.

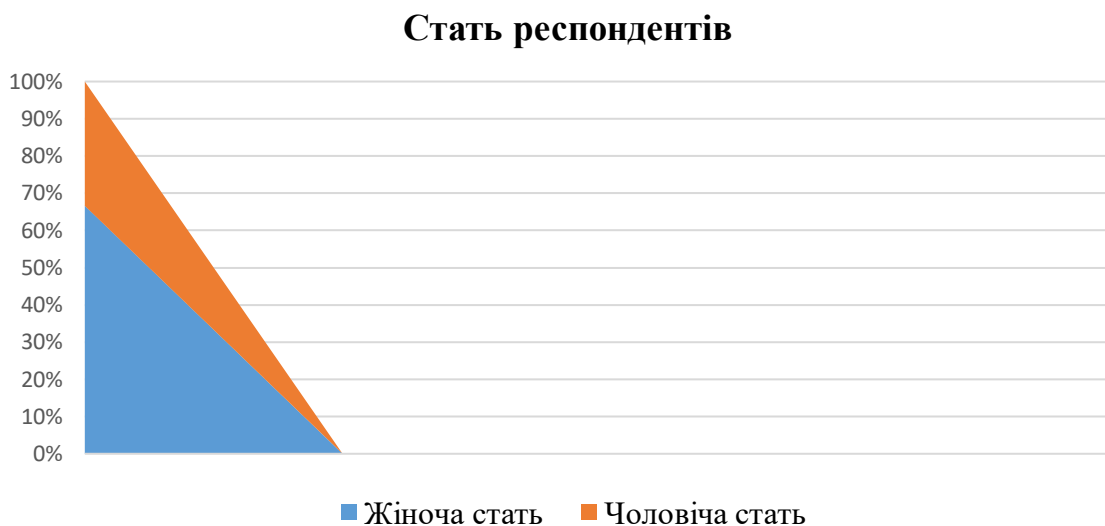
Рис. 2.1. Поділ респондентів за ознакою шлюбу та наявності дітей

У цих трьох групах можна виділити ще декілька груп респондентів за характеристикою відповідно віку. Цей фактор визначався у «Блок I: Вік і сімейний статус анкетованих» питанням 1.2. Із 30 опитаних респондентів 12 були у віці від 20 до 25 років, 11 – від 25 до 30 років, 7 – більше 30 років.

Рис. 2.2. Вік респондентів

Також важливо було врахувати гендерний фактор під час проведення дослідження, тому у «Блок I: Вік і сімейний статус анкетованих» питанням 1.1. було визначено відсоткове відношення респондентів за статтю. 20 респондентів були жіночої статті, а 10 – чоловічої.

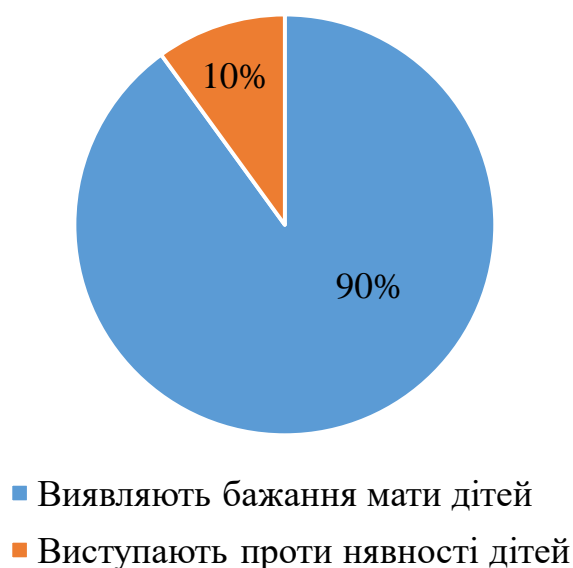

Рис. 2.3. Стать респондентів

Визначення цих факторів важливе, адже вони вплинули на основну частину результатів від питань в опитуванні.

Наступним фактором, який був важливим для ходу дослідження усвідомленого ставлення до батьківства як чинника існування сучасної сім'ї, було особисте бажання мати дітей і визначення їх кількості. За це відповідали питання у «Блок II: Ставлення до наявності дітей у сім'ї». Згідно з відповідями респондентів вимальовується така картина соціальної ситуації: 27 опитаних респондентів хотіли б мати дітей і загальному проявляють теплі почуття до них, 3 респондентів висловили свою думку про категоричну відмову від дітей. На ці показники вплинула більшість жіночої статті серед опитаних і молодий вік населення.

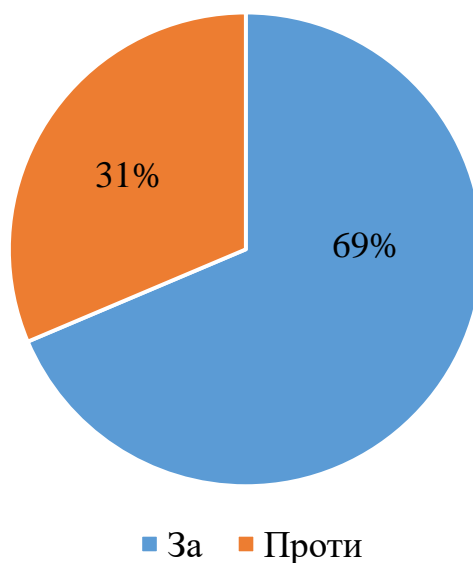
Бажання мати дітей

Рис. 2.4. Ставлення до наявності дітей у сім'ї

«Блок IV: Ставлення населення до усиновлення» – це питання, які визначають позицію населення до усиновлення чи удочеріння прийомних дітей-сиріт або дітей, які були позбавленні батьківського піклування. Важливо визначити, що саме під час проходження цього блоку питань у респондентів розділилися думки до подій ранку 24 лютого 2022 року та після того дня. До початку повномасштабного вторгнення 7 респондентів з 30 хотіли усиновити чи удочерити прийомну дитину, 23 – не виявляли такого бажання, обираючи або народження своїх власних біологічних дітей, або свідому бездітність. На ці показники вплинули чоловічі голоси респондентів, адже більшість виявляють психологічним фактором бажання мати лише своїх власних дітей народжених від них.

Ставлення до усиновлення

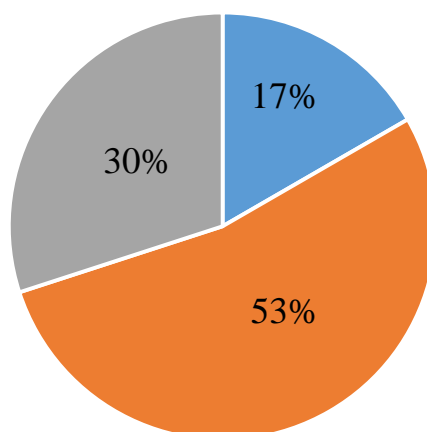

Рис. 2.5. Ставлення населення до усиновлення

У блоці VI освітлюються питання щодо ставлення населення до багатодітності та багатодітних сімей. На результати цього опитування вплинули фактори заміжжя / одруження опитуваного населення та наявність або відсутність дітей на момент опитування. Серед 30 опитаних респондентів 5 хотіли б мати багатодітну сім'ю, 16 опитуваних ставляться позитивно до багатодітності (але самі б вони не хотіли ставати членом багатодітної сім'ї), 9 респондентів проти багатодітності та вважають це безвідповідальним ставленням до батьківства.

Ставлення до багатодітності

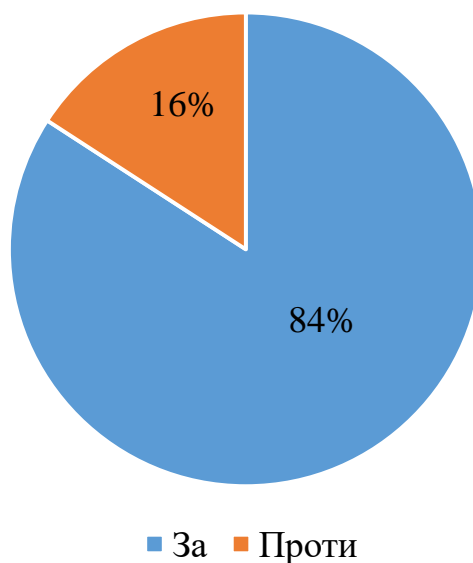

- Хочуть мати багатодітну сім'ю
- Ставляться позитивно до багатодітних сімей, але самі не виявляють бажання
- Негативно ставляться до багатодітних сімей

Рис. 2.6. Ставлення населення до багатодітності

Найбільш суперечливим став блок VII питань про переривання вагітності. Ці питання розділили респондентів за критерієм віку (опитувані старші за 30 років виступали категорично проти абортів, молодше населення обирало нейтральну чи позитивну позицію), за критерієм статі (чоловіки активно доводили злочинність медичного переривання вагітності, жінки виявляли більш позитивну сторону цього процесу). Отже, з 30 респондентів 13 були категорично проти медичного переривання вагітності, 17 – висловлювали позитивну думку. Така форма усвідомленого батьківства завжди була суперечливою, але характерні традиційні тенденції зберігаються досі, це дослідження стає підтвердженням – чоловіки та старше покоління є противниками абортів, жінки та молодше населення ставляться до цього позитивніше.

Ставлення до абортів

Рис. 2.7. Ставлення населення до абортів

Усі ці показники висвітлювали ставлення населення до різних форм усвідомленого батьківства до подій ранку 24 лютого 2022 року. Завдяки опитуванню стало можливо провести порівняльний аналіз ставлення населення до усвідомленого батьківства як до чинники існування сучасної сім'ї до початку повномасштабного вторгнення військ Російської Федерації на територію України та після цих подій.

Відповідно до питань у «Блок III. Аналіз ставлення до сім'ї після 24 лютого 2022 року» і «Блок V. Плани щодо сім'ї та батьківства після закінчення бойових дій» можна помітити колосальну різницю в ставленні до різних форм усвідомленого батьківства.

Із 30 респондентів 28 змінило своє ставлення до сім'ї як традиційної форми. Вони змінили думку щодо наявності дітей і зробили вибір на користь свідомої бездітності. З цих 28 опитуваних 20 погоджуються на усиновлення чи удочеріння прийомних дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування в наслідок Російсько-української війни.

Таблиця 2.1.

**Порівняльний аналіз ставлення до різних форм усвідомленого
батьківства до та після початку війни**

Вибір за відповідну форму батьківства	Жінки від 20 до 25 років		Чоловіки від 20 до 25 років		Жінки від 25 до 30 років		Чоловіки від 25 до 30 років		Жінки старше 30 років		Чоловіки старше 30 років	
	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після
Свідома бездітність	3 10%	7 25%	–	3 11%	–	11 39%	–	–	–	2 7%	–	5 18%
Аборти	7 41%	7 23%	–	5 17%	10 59%	11 37%	–	–	–	2 6%	–	5 17%
Багатодітні сім'ї	–	–	3 14%	–	11 53%	4 57%	–	–	2 9%	1 14%	5 24%	2 29%
Усиновлення / удочеріння	–	7 23%	–	5 17%	5 71%	11 37%	–	–	2 29%	2 6%	–	5 17%

Таблиця 2.2.

**Порівняльний аналіз ставлення до різних форм усвідомленого
батьківства до та після початку війни**

Вибір проти відповідної форми батьківства	Жінки від 20 до 25 років		Чоловіки від 20 до 25 років		Жінки від 25 до 30 років		Чоловіки від 25 до 30 років		Жінки старше 30 років		Чоловіки старше 30 років	
	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після
Свідома бездітність	4 15%	–	5 18%	2 11%	11 100%	–	–	–	2 7%	–	5 18%	–
Аборти	–	–	5 38%	–	1 8%	–	–	–	2 16%	–	5 38%	–

Багатодітні сім'ї	7 78%	7 30%	2 22%	5 22%	–	7 30%	–	–	–	1 5%	–	3 13%
Усиновлення / удочеріння	7 30%	–	5 22%	–	6 26%	–	–	–	–	–	5 22%	–

Висновки до РОЗДІЛУ II

У ході проведеного соціологічного дослідження було визначено ставлення населення до різних форм усвідомленого батьківства як чинників існування сучасної сім'ї. Результати показали позитивні зміни у свідомості населення до більшості форм батьківства.

Велика частка населення перейшли від відмови усиновлення чи удочеріння до позитивного ставлення та прояву ініціативи в цій формі усвідомленого батьківства. Проте, законодавча система України забороняє цей процес під час воєнного стану, тому молоді подружжя чи одноосібні партнери виявляють бажання зайнятися усиновленням або удочерінням прийомних дітей-сиріт або дітей, які були позбавленні батьківського піклування, після закінчення Російсько-української війни та надання права проводити відповідний процес.

Позитивні зрушення відбуваються у проблемі переривання вагітності. Події на окупованих територіях України показали весь масштаб жахів сексуального насилля над жінками. Таким чином, українське населення почало вбачати в абортах шлях порятунку від небажаної вагітності. Особливо показово це є на прикладі згуртованості проти Електронної петиції українського депутата про заборону абортів.

Негативного розвитку зазнали такі форми усвідомленого батьківства, як свідомо бездітність і багатодітність. Люди вбачають ризик війни для дитини як у психологічному, так і в фізичному аспекті. Саме тому скорочується

відсоток людей, які б хотіли мати дітей взагалі, не те що створювати багатодітну сім'ю.

Такі результати дослідження є показовими. Проте, вони досліджують лише малу частину населення на певній території. Для більш масштабного дослідження, яке б стало корисним для Міністерства соціальної політики України, потрібно провести Всеукраїнське опитування. Такі дослідження вкажуть відповідний курс соціальної роботи в аспекті інституту сім'ї на майбутнє.

РОЗДІЛ III.

СКЛАДАННЯ СОЦІЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ПРОГРЕСИВНОГО РОЗВИТКУ ВСІХ ФОРМ УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІСТВА

3.1. Вплив фактору війни на психологічний аспект ставлення до форм усвідомленого батьківства

Стресові ситуації стаються з усіма людьми щодня. Важко уникнути цього в сучасному світі, який поглинутий інформаційним простором. Стрес – це реакція організму на будь-яку кризову подію чи кризовий чинник, яка захищає психіку та нервову систему від руйнування. Ця реакція може проявлятися в різних аспектах існування людини як істоти – психічним, фізіологічним або соціальним показниками. На противагу стереотипним думкам щодо того, що стрес виконує негативну роль і спричиняє різноманітним захворюванням, виступає його дійсна роль для організму людини – адаптація до тих умов, які створює життя незалежно від бажань самого індивіда.

Стрессова ситуація може виникнути на будь-якій основі. Залежно від будови психіки людини та стресостійкості нервової системи стресові ситуації можуть виникати під час щоденної рутини чи під час раптових несподіваних подій. Для когось стресом являється прогулянка людним місцем або навпаки пустинним і безлюдним, а хтось відчуває наявність стресу лише у ситуації небезпеки свого життя.

Сучасний світ сповнений подіями, які вимагають психологічної адаптації. Життя кожної людини може зупинитися від раптових терактів або природніх катастроф. Ускладнюючим фактором стає постійний стрімкий інформаційний потік. Стрес однієї людини переноситься на великий відсоток населення через новини, статті у новинних виданнях, відео- та звукозаписи тощо. Сучасна людина має пристосовуватися не лише до непостійності свого

життєвого стилю, але й і до постійного відчуття незахищеності перед бідною та нещастям.

Особливе місце в стресових ситуаціях займає війна. Для людства це завжди було жахливим нагадуванням. Людська раса всю свою історію бориться за територію, провіант, багатства, релігію, особисті образи диктаторів тощо. У світовій історії немає століття, яке б пройшло без воєнного збройного конфлікту. Навіть у ХХІ столітті після двох жахливих світових війн країни та їх влада не можуть засвоїти урок історії. Для кожної людини війна являється асоціацією з смертю, кров'ю, голодом, насильством, розгромом й іншими жахаючими показниками, які вганяють психіку в стан страху та стресу.

Ранок 24 лютого 2022 року став знаковим для кожного українця. Вибухи, смерті, розруха та сирени стали буденністю для кожної людини від немовляти до старого. Як і будь-яка війна, Російсько-українська стала жахіттям для цивільного населення. Саме воно стало першою жертвою рашистської навали. Обстріли мирних жителів у автомобілях під час евакуації, використання ракетних ударів для руйнування житлових будинків з мирно сплячими жителями, застосування катування та сексуального насилля на дітях і жінках – цей перелік може продовжуватися безкінечно. І все це мало наслідки для психічного здоров'я кожного українця.

Паніка та тривога огорнуло кожного. Нейробіологи стверджують, що такий вплив уже непоправний. Проте, із будь-якої ситуації є вихід. Психологи розділяють різні типи населення та їх поведінка від початку повномасштабного вторгнення. Деякі страждають від синдрому вини вцілілого. Цивільне населення, яке не має здатностей і можливостей допомагати фінансово чи персонально державі під час активних бойових дій, відчуває винну за своє рутинне життя без відчуття небезпеки. Такі люди несуть відповідальність за кожного загиблого та пораненого. Зазвичай індивіди через постійне відчуття стресу є непрацездатними та недієздатними. Також їх

класифікують, як людей, які обирають поведінку завмирання. Інший тип людей намагаються зробити все можливе і неможливе для порятунку та допомоги іншим. Для таких людей їх психічний ресурс здається всесильним, але найчастіше вони закінчують вигоранням. Така поведінка характеризується дієсловом «бити». Останнім типом людей є ті, хто тікає. Вони відчують лише страх небезпеки, тому виникає тваринний інстинкт втікати чим далі. Такі люди за часту стикаються з проблемою невизначеності себе як людини у світі глобалізації.

Таблиця 3.1.

Тип поведінки населення під час війни (на дослідженні Російсько-української війни)

Тип поведінки	Опис
«Бити»	Ставити перед собою мега завдання, створювати собі ненормований режим роботи, волонтерити та допомагати всім нужденним верствам населення, вкладати в допомогу всі свої кошти та сили.
«Тікати»	Шукати порятунку особисто для себе, відкласти потреби інших на задній план, проявляти егоїзм як захисну реакцію, намагатися вловити користь для себе з тієї ситуації, у якій опинився.
«Завмерти»	Виявляти бажання допомагати всім, проте не мати змоги на це, страждати від синдрому винного за своє повноцінне життя, ставити перед собою завдання, які вимагають більше сил і можливостей, ніж є насправді, нести відповідальність за ті сфери, які не входять у їхню компетентність.

Усі ці типи поведінки та чинники, які проявляються під час них, впливають на життя в загальному. Усі сфери життєдіяльності страждають або піддаються колосальним змінам від фактору наявності війни в житті кожного. Особливо страждає сфера соціальних відносин, адже люди викидають увесь негатив на інших людей.

Інститут сім'ї знаходився під загрозою до воєнного стану, а після – все стало ще критичніше. Подружжя розлучаються через відстань, батьки покидають дітей на інших опікунів задля їх безпеки, смерть скошує цілі родини чи їх частини. Важко уявити, як люди зможуть оговтатися та поновити свій емоційний потенціал після всього пережитого. Життя більшості зупинилася та залишилася уранці 24 лютого.

Відповідно до типів поведінки під час війни, люди змінили своє ставлення до різних форм усвідомленого батьківства. Для тих, хто обрав позицію бити, важливим стало допомогти більшій кількості дітей-сиріт і дітей, які були позбавлені батьківського піклування у наслідок війни. Саме тому ці люди займаються опікунством у сиротинцях і готуються до усиновлення чи удочеріння після закінчення воєнного стану. Дехто обрав позицію втікача, тому для них стало важливим уникнути батьківства взагалі. Рішенням для таких індивідів стали аборти та свідомо бездітність. Тип «завмерти» не має чіткої позиції та найчастіше залишаються при старій думці.

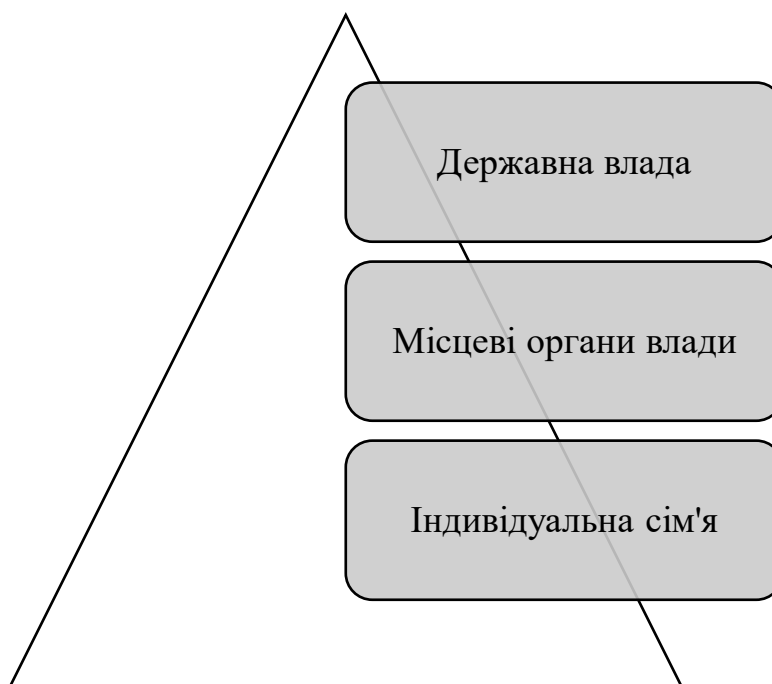
Фактором відмови від форми багатодітної сім'ї стало загальне відчуття небезпеки та фінансової нестабільності. Поведінкові риси тут зіграли меншу роль.

Рис. 3.1. Поведінковий чинник у виборі форми усвідомленого батьківства

3.2. Опис соціальної програми прогресивного розвитку всіх форм усвідомленого батьківства

Перед галуззю соціальної політики стоїть надскладне завдання – створити умови для існування сім'ї. Важливо почати зміни з верхніх шарів держави.

Рис. 3.2. Структура впливу соціальної програми для розвитку інституту сім'я

Відповідно до цієї структурної схеми можна зробити висновок, що найбільший вплив на забезпечення сім'ї здійснює державна влада. Це проявляється в законопроектах й іншій нормативно-правовій документації. Підтримка зі сторони держави важлива для усвідомлення стабільності та стійкості фундаменту, на якому будується сім'я та її цінності. Завдяки відповідним наказам і постановам ухвалюється порядок усиновлення / удочеріння, узаконюється свідома бездітність і переривання вагітності, надається фінансова допомога багатодітним сім'ям.

Органи місцевої влади є виконуючими обов'язків і наказів наданих з вищих по значенню установ. Вони мають тіснішу взаємодію з окремими

сім'ями. Для органів місцевої влади є важливим встановлення зв'язку з громадою. Громаду утворюють сім'ї, тому органи місцевого самоврядування надають фінансову, соціальну та психологічну допомогу. Таким чином формується піраміда надання та розповсюдження соціальної програми для розвитку всіх форм усвідомленого батьківства.

Соціальна програма «Розвиток форм усвідомленого батьківства»

Головна мета – розвиток різних форм усвідомленого батьківства та їх пропаганда в сучасному суспільстві для обізнаності соціуму.

Завдання соціальної програми:

- Просвітлення населення громади в аспекті різних існуючих форм усвідомленого батьківства;
- Створення петицій для підтримки свідомої бездітності та переривання вагітності;
- Ухвалення реєстру багатодітних сімей для надання кращих соціальних послуг;
- Розвивання системи будинків для сиріт і створення на їх базі реєстру відкритого доступу для загальної можливості отримати шанс на усиновлення чи удочеріння.

Шляхи реалізації соціальної програми:

- Подання законопроекту до Верховної Ради для майбутнього ухвалення та реалізації;
- Збирання громади для ухвалення місцевих рішень реєстру багатодітних сімей;
- Обхід соціальним робітником уже зареєстрованих багатодітних сімей;
- Пошук спонсорів й інвесторів для побудови місцевих будинків для сиріт;

- Подання електронної петиції про узаконення абортів і свідомої бездітності.

Виконання запропонованої громади надасть змогу:

- Розвинути усвідомлення людей у сфері свідомої бездітності та поширити цю ідеологію серед молоді, яка знаходиться під тиском старших поколінь;
- Поширити ідею дозволеності переривання вагітності для уникнення фізичного та психічного примусу жінки до народження дитини;
- Надати більших можливостей подружжям усиновити та удочерити дітей, які були позбавленні батьківського піклування;
- Тримати під контролем кількість і забезпечення багатодітних сімей.

Така програма є можливістю для розвитку інституту сім'ї на рівні місцевих органів самоврядування. Соціальна програма має реалізуватися одночасно з наданням підтримки державної влади. Лише у такому випадку вона буде продуктивною.

Висновки до РОЗДІЛУ III

Фактор війни зробив колосальний вплив на всі сфери життєдіяльності людини. Цей вплив важко викинути з писаної й усної історії. Відтепер для кожної дитини стануть зрозумілі слова «сирена», «евакуація», «танк» тощо. Кожна людина робить свій вклад для нашої перемоги. Важливо цінувати кожен копійку та кожний похід на роботу. Знецінення чийогось життя може стати фатальним для чиеїсь психіки.

Сім'я стала тим місцем, яке відтворює всі суспільні процеси. Цей маленький острівце став моделлю життя кожного українського міста чи іншого населеного пункту. На жаль, для соціальної політики воєнний стан став темним періодом затишшя. Важливі процеси для розвитку суспільства

призупинилися чи поставилися під знак питання свого існування. Соціум почав розставляти свої цінності по-новому.

Люди під дією стресу почали адаптувати свою поведінку, отже, і своє ставлення до різних форм батьківства вони змінили. Для деяких війна стала поштовхом до колосальних змін свого життя – усиновлення чи удочеріння прийомних дітей-сиріт або дітей, які були позбавлені батьківського піклування. Хтось зробив категоричне рішення і відмовився від традиційних форм сім'ї, замінивши їх на сучасні феномени – свідомо бездітність або переривання вагітності.

Війна змінила всіх, тому важко робити якісь прогнози на майбутнє. Проте, завдяки продуманим соціальним програмам і залученням державної підтримки можливе відновлення потенціалу інституту сім'ї та родинних цінностей.

ВИСНОВКИ

Кожна людина є елементом складного організму, який розвивається чи деградує. Назва цього організму – суспільство. Важко уявити людину як природню істоту без соціуму в її житті. Люди ходять на роботу, навчаються у закладах загальної середньої та вищої освіти, одружуються / виходять заміж, народжують дітей, ростуть, старіють тощо. Усі ці процеси відбуваються безпосередньо в середовищі інших людей, які несуть у собі прямий або непрямий вплив.

Суспільство не може існувати без певних етапів. Інколи ці етапи відкидають людство вперед, а інколи – далеко назад. Варто завжди тримати руку на пульсі, щоб стримувати негативні процеси деградації. Саме з цією метою створена галузь соціальної політики.

Соціальні дослідження роблять акцент на найбільш актуальних проблемних питаннях або явищах. Завдяки цьому стають доступними превентивні заходи уникнення кризових ситуацій. Сфера соціальної політики досліджує людей і ті феномени, які відбуваються безпосередньо з їх участю.

Інститут сім'ї завжди був дуже важливим для кожної людини. Родина відіграє колосальну роль у становленні особистості. Сімейне виховання стоїть одним з найперших для формування свідомості та поглядів.

На сьогоднішній день родина та сім'я стоїть під питанням цінності для сучасного покоління. На жаль, підростаюче покоління не вбачає сенсу в розвитку сім'ї та взагалі у її створенні.

Соціальна політика повинна звернути увагу на розвиток різних форм усвідомленого батьківства. Сучасні можливості інформаційного потоку відкривають шанси для розвитку існуючих бажань.

З уже розвинутих форм усвідомленого батьківства усиновлення / удочеріння, свідома бездітність, багатодітність і переривання вагітності вже мають усі можливості для розповсюдження та популяризації.

Умови воєнного стану вимагають сучасної адаптації перерахованих форм усвідомленого батьківства. Психологічний фактор вимагає перегляду утворення цих форм і їх реалізації.

Під час проведення соціального дослідження методом опитування стало зрозуміло вагомість аспекту війни на свідоме ставлення утворення сучасної сім'ї.

Соціальні програми можуть забезпечити розвиток існуючих форм батьківства на усіх рівнях існування держави.

Важливе залучення усіх сфер життєдіяльності для практичного застосування створеної програми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрієнко І. С. Правове регулювання державних соціальних допомог малозабезпеченими особами в Україні : автореферат. – Львів: Львівський національний університет ім. І. Я. Франка МОН України, 2010. – 20 с.
2. Андріїв В. В. Особливості призначення соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : збірник наукових праць. Випуск № 37. – Одеса: Юридична література, 2008. – С. 97.
3. Байєр О. О., Глушко О. І. Актуальні питання психології сім'ї / Посібник. – Дніпро: РВВ ДНУ, 2020. – 44 с. *Режим доступу:* <https://cutt.ly/EF1pUNt>

4. Бориченко К. В. Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України : монографія. – Одеса: Фенікс, 2015. – 302 с. *Режим доступу:* <https://cutt.ly/RJuXvAs>
5. Відомості про кількість дітей в багатодітних сім'ях за 2017 рік. Міністерство соціальної політики. – Київ, 2017. *Режим доступу:* <https://cutt.ly/eJu5XII>
6. Вінгловська О. І. Імплементация міжнародних стандартів прав дитини в національному законодавстві України : автореферат. – Київ: Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченко, 2000. – 20 с.
7. Вінгловська О. І. Права дитини в Україні: проблеми та перспективи. – Правосуддя України: Всеукраїнська правова газета.
8. Вчені спробували пояснити, чому декого так обурюють чайлдфрі. Газета «Українська правда». 2017. 05 березня. *Режим доступу:* <https://cutt.ly/aFMBzjI>
9. Гасюк О. В. Феномен добровільної бездітності: основні мотиви. Періодичне видання Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. – Львів: Науково-практична конференція, 2021. – С. 36 – 38. *Режим доступу:* <https://cutt.ly/xFMZqo2>
10. Гойда Н. Г., Бісярін О. Ю. Нормативно-правове регулювання діяльності служби планування сім'ї та збереження репродуктивного здоров'я. – Український медичний часопис, випуск № 4 (90), 2012. – С. 20 – 25.
11. Гопанчук В. С. Сімейне право України : навчальний посібник. – Київ: МАУП, 2006. – 190 с.
12. Гнатів О. Б. Усиновлення іноземцями дітей-сиріт з України: нормативно-правовий аспект. – Актуальні проблеми правознавства, випуск № 2, 2016. – С. 99 – 102. *Режим доступу:* <https://cutt.ly/DJuMNCP>
13. Звіт за результатами дослідження щодо наявних послуг для вагітних жінок, дітей раннього віку та їх сімей, які належать до вразливих груп населення або перебувають у складних життєвих обставинах.

- Міністерство соціальної політики. – Київ, 2021. – 84 с. *Режим доступу:* <https://cutt.ly/gJu5ogF>
14. Зозуля К. Чи можна всиновити дитину під час війни: пояснення полтавської юристки. – Суспільне Новини, 20.04.2022. *Режим доступу:* <https://cutt.ly/kJu44kl>
15. Кириленко М. І. Психологічні ризики бездітності / Журнал «Дзеркало тижня. Україна». Випуск № 44 від 26 листопада – 03 грудня 2010 року. *Режим доступу:* <https://cutt.ly/gF1oKkO>
16. Осадча Я. Чи можна всиновити дитину в Україні під час війни – пояснює радниця Зеленського. – Українська правда, 21.04.2022. *Режим доступу:* <https://cutt.ly/PJu4IU8>
17. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань соціального захисту багатодітних сімей. Закон України від 02.12.2010 р. № 13 – 14, № 15 – 16, № 17. *Режим доступу:* <https://cutt.ly/lJuDqjd>
18. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 р. № 905. *Режим доступу:* <https://cutt.ly/eJuYy3q>
19. Про охорону дитинства. Закон України від 24.03.2022 № 2153. *Режим доступу:* <https://cutt.ly/cJuKVqh>
20. Сімейний кодекс України. Відомості Верховної Ради України від 26.01.2022 № 2008. *Режим доступу:* <https://cutt.ly/vJu97AP>
21. Скоробогач О. В. Міжнародно-правові стандарти усиновлення іноземцями дітей, які є громадянами України. Наше право, 2013. Випуск № 1. С. 201 – 205.
22. Слабковська А. І. Нормативно-правове забезпечення процесу усиновлення українських дітей-сиріт іноземцями. Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні та історичні науки, 2014. Випуск 122. – С. 185 – 193.

23. Шевченко Л. О., Кобікова Ю. В. та інші. Гендер у психологічних та соціологічних дослідженнях : навчальний посібник. – Київ, 2015. – 148 с.
24. Як оформити посвідчення багатодітної сім'ї або дитини з багатодітної сім'ї? Офіційний портал Києва. *Режим доступу:* <https://cutt.ly/UJu6saR>
25. Adma J., Martines G. Voluntary Childlessness among American Men and Women in the Late 1980s. *Social biology*. 1991. P. 79 – 93.
26. Anne Lora Scagliusi. Life without Children: Some by Chance, Some by Choice. *Vanity Fair*. 2021. 30 серпня. *Режим доступу:* <https://cutt.ly/aFMJTT9>
27. Summer Sewell, Jessica Reed. Isn't That Selfish? Why we do not Have Kids – and Created a Series About It. *The Guardian*. 2020. 06 липня. *Режим доступу:* <https://cutt.ly/9FB2xjL>

ДОДАТКИ

Анкета «Усвідомлене ставлення до батьківства»

Вступ і мета дослідження

Дорогий учасник опитування!

Ця анкета використовується для отримання даних щодо ставлення населення до різних форм батьківства та сім'ї. Ця інформація буде використана для дослідження ставлення населення.

Приблизний час заповнення анкети – 30 хвилин.

Конфіденційність

Зібрані дані будуть використані для дослідження у дипломній роботі і подані у вигляді письмового звіту, який опише отриманні результати анкетування. Важливо усвідомлювати, що всі дані, які Ви вкажете в

опитуванні будуть представлені лише у загальному звіті без вказання особистої інформації.

Як заповнювати цю анкету?

Відповідаючи на запитання поставлені у анкеті, намагайтеся орієнтуватись на точні дані та події, виявіть чесність та правдивість під час проходження опитування.

Під час визначення відповіді, до якої ви схильні Вам потрібно:

- Поставити позначку у потрібній комірці;
- Записати можливий варіант у підготовлених місцях.

Дякуємо за розуміння та вашу участь!

ТЕКСТ АНКЕТИ

БЛОК I: Вік і сімейний статут анкетованого.
--

1.1. Яка Ваша стать?

- Жіноча
- Чоловіча

1.2. Скільки Вам років?

- Від 20 до 25 років
- Від 25 до 30 років
- Більше 30 років

1.3. Який Ваш сімейний статус?

- Одружений/заміжня
- Живу цивільним шлюбом
- Холостяк/холостячка
- Вдова/вдівець

1.4. Чи є у Вас діти?

- Так

- Ні

БЛОК II: Ставлення до наявності дітей у сім'ї

2.1. Чи любите Ви дітей?

- Так
  - Ні
  - Інше:
-
-

2.2. Скільки дітей Ви б хотіли мати?

- Одного
- Двох чи трьох
- Більше трьох
- Інше

2.3. Ви хочете мати власних дітей чи усиновлених?

- Усиновлених дітей
  - Власних біологічних дітей
  - Інше:
-
-

БЛОК III: Аналіз ставлення до сім'ї після 24 лютого 2022 року

3.1. Чи змінилося Ваше ставлення до сім'ї як традиційної форми після подій ранку 24 лютого 2022 року?

- Так
- Ні
- Інше:

3.1. Чи змінилося ваше ставлення до наявності дітей у сім'ї після подій ранку 24 лютого 2022 року?

- Так
- Ні

3.3. Як саме змінилося Ваше ставлення до наявності дитини у сім'ї?

- Зникло бажання заводити дитину
  - З'явилося бажання заводити дитину
  - З'явилося бажання усиновити дитину
  - З'явилося бажання створити багатодітну сім'ю
  - Інше:
-
-
-

БЛОК IV: Ставлення населення до усиновлення
--

4.1. Чи хотіли б Ви колись усиновити дитину з будинку для сиріт?

- Так
- Ні

4.2. Чи змінилася Ваша думка після подій ранку 24 лютого 2022 року?

- Так
- Ні

4.3. Якщо Ваша думка змінилася, то що на неї вплинуло?

- Небезпека під час активних бойових дій
- Відсутність стабільної економіки країни
- Потреба у мобільності свого пересування

- Постійний стрес
  - Інше
-
-
-

4.4. Якщо Ваша думка змінилася, то як саме?

- Зникло бажання всиновлювати дитину
- З'явилося бажання всиновлювати дитину

БЛОК V: Плани щодо сім'ї та батьківства після закінчення бойових дій

5.1. Чи плануєте Ви створювати власну сім'ю після закінчення бойових дій?

- Так
- Ні

5.2. Чи буде це сім'я з дитиною?

- Так
- Ні

5.3. Якщо так, то скільки б дітей Ви б хотіли?

- Одного
- Двох чи трьох
- Більше трьох

5.4. Чи хотіли б Ви усиновити дитину після війни?

- Так
- Ні

БЛОК VI: Ставлення населення до багатодітності

6.1. Скількох дітей Ви маєте?

- Не маю
- Одного
- Двоє чи троє
- Більше трьох

6.2. Скількох дітей Ви б хотіли мати у майбутньому?

- Не хочу мати дітей
- Одного
- Двох чи троє
- Більше трьох

6.3. Яка Ваша позиція щодо багатодітності?

- Позитивна
  - Негативна
  - Інше:
-
-

6.4. Як Ви вважаєте, державна влада надає достойні умови проживання для багатодітних сімей?

- Так
  - Ні
  - Інше:
-
-

6.5. Чи готові Ви до утримання та виховання багатодітної сім'ї?

- Так
- Ні
- Інше:

БЛОК VII: Ставлення населення до абортів

7.1. Чи є серед Ваших знайомих ті, хто користувався послугами лікарів для переривання вагітності?

- Так
- Ні

7.2. Чи стикалися вони зі зовнішнім осудом?

- Так
- Ні

7.3. Чи користувалися особисто Ви такими послугами?

- Так
- Ні

7.4. Чи могли б Ви коли-небудь звернутися за такою послугою до лікарів?

- Так
- Ні

7.5. Як Ви ставилися до Електронної петиції про заборону абортів в Україні?

- Проти
  - За
  - Інше:
-
-

Дякуємо за Вашу участь. Ваша відповідь дуже цінна для цього дослідження!